

ДРОЗД Валентина
доктор юридичних наук,
доцент, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник 2-го науково-дослідного відділу
науково-дослідної лабораторії проблем правового
та організаційного забезпечення діяльності
Державного науково-дослідного інституту
Міністерства внутрішніх справ України,
м. Київ, Україна

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ІНШИМИ ОРГАНАМИ І ПІДРОЗДІЛАМИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Сучасні реалії та стан криміногенної обстановки у країні зумовлюють принципово нові підходи до організації взаємодії органів досудового розслідування Національної поліції України як однієї з найефективніших організаційно-управлінських форм протидії злочинності. У зв'язку з цим при розслідуванні кримінальних правопорушень важливу роль відведено слідчому, який повинен забезпечити організацію і проведення досудового розслідування та здійснити при цьому ефективну взаємодію з іншими органами і підрозділами, зокрема працівниками оперативних підрозділів, прокурором, експертами, спеціалістами тощо. Зважаючи на власний багаторічний досвід роботи в слідчих підрозділах, можу з упевненістю зазначити, що взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами під час здійснення досудового розслідування завжди посідала важливе місце в їх діяльності, оскільки спрямована на виконання завдань під час розкриття та розслідування злочинів. Така взаємодія істотно впливає на досудове розслідування, а тому є його загальною умовою. Враховуючи те, що взаємодія між органами і підрозділами здійснюється не підпорядкованими один одному органами, найчастіше їх спільна діяльність має нетривалий характер. Тому вважаємо, що метою взаємодії органів досудового розслідування як спільної, узгодженої діяльності є саме виконання завдань, що стоять перед ними при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень.

Взаємодія органів досудового розслідування має різноманітний характер і здійснюється на різних рівнях та в певних правових формах. Вважаю, що систематизацію форм взаємодії необхідно провадити з урахуванням різних підстав, що надасть можливість більш комплексно підійти до зазначеної проблеми. Залежно від рівня існування взаємодії доцільно виділяти такі її види: а) міжнародна взаємодія (на рівні різних держав); б) міжвідомча взаємодія (на рівні різних органів і підрозділів); в) внутрішньовідомча взаємодія (на рівні різних підрозділів та органів одного відомства).

Варто зауважити, що на сьогодні суттєву роль відіграє міжнародна взаємодія правоохоронних органів, оскільки сучасні процеси розвитку сучасної цивілізації супроводжуються виникненням нових загроз у кримінальному середовищі, перетворенням організованої злочинності в транснаціональну форму. Ці обставини обумовлюють необхідність здійснення міжнародного співробітництва між різними державами з метою забезпечення невідворотності кримінальної відповідальності осіб, які вчинили кримінальне правопорушення як на території України, так і за її межами. Процесуальні аспекти міжнародної взаємодії урегульовані спеціальними двосторонніми договорами, які найбільш точно враховують особливості законодавства обох держав. Так, Україною укладено низку двосторонніх міжнародних договорів з іншими країнами світу, якими регламентуються питання міжнародного співробітництва під час здійснення кримінального провадження, зокрема із: Республікою Польща, Республікою Молдова, Республікою Грузія, Латвійською Республікою, Монголією, Канадою, США, Китайською Народною Республікою та іншими державами.

У чинному КПК України аспекти здійснення міжнародної взаємодії регламентовані розділом IX «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження». Відповідно до цих положень, взаємодія різних органів та підрозділів під час здійснення досудового розслідування може бути здійснена в таких напрямках: а) міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій; б) видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція); в) кримінальне провадження в порядку перейняття.

Міжвідомча взаємодія здійснюється між органами і підрозділами різних відомств, зокрема між органами досудового розслідування Національної поліції України та Експертної служби МВС України. Залучення спеціалізованої пересувної лабораторії та працівників Експертної служби МВС України до огляду місця події за окремими видами вчинених кримінальних правопорушень здійснюється відповідно до вимог Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події.

Залежно від її тривалості можна виділити такі види взаємодії:

а) епізодична – проведення експертизи, виконання працівником оперативного підрозділу доручення слідчого, залучення спеціаліста для проведення окремої процесуальної дії тощо. Виникає зазначений вид взаємодії в момент отримання відповідного процесуального рішення (постанови, доручення, клопотання) і закінчується після його виконання;

б) тривала – виникає при необхідності вирішення низки завдань, що обумовлено характером і складністю конкретного кримінального правопорушення. Початковим моментом виникнення даного виду взаємодії слід вважати створення слідчої- оперативної групи для досудового розслідування кримінальних правопорушень [1, с. 19].

Більш цікавим, із практичної точки зору, буде розмежування взаємодії залежно від її правової форми, а саме – на процесуальну та непроцесуальну. Зрозуміло, що таке розмежування є умовним, оскільки процесуальні форми взаємодії більш детально регламентуються в законах та відомчих нормативних актах, а непроцесуальні недостатньо повно визначені на рівні законодавства. До процесуальних форм взаємодії слід віднести: 1. Передання кримінального провадження від одного органу досудового розслідування до іншого у випадку визначення іншої підслідності (ч. 2 ст. 218, ч. 5 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України)) або у разі неефективного досудового розслідування (ч. 5 ст. 36 КПК України). 2. Залучення до участі в слідчій (розшуковій) дії співробітника оперативного підрозділу, спеціаліста, експерта. Наприклад, під час допиту неповнолітнього підозрюваного, який не досяг шістнадцятирічного віку, або якщо неповнолітнього визнано розумово відсталим, як спеціаліст залучається педагог чи психолог, а у разі необхідності – лікар (ст. 491 КПК України). Також під час огляду трупа обов'язкова участь судово-медичного експерта або лікаря (ст. 238 КПК України). До проведення досудового розслідування можуть залучатися й інші службові особи, зокрема дільничний офіцер поліції (поліцейський патрульної поліції), кінолог, які надають допомогу у виявленні доказової інформації, зокрема шляхом виконання пошукових дій (наприклад, під час огляду місця події). 3. Надання слідчим, прокурором доручення співробітнику оперативного підрозділу про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій (ч. 3 ст. 39, ч. 4 ст. 40, ч. 3 ст. 41 КПК України).

Ще однією процесуальною формою взаємодії є спільна діяльність слідчої групи. Так, відповідно до ч. 2 ст. 38 КПК України, досудове розслідування здійснюють слідчі органу досудового розслідування одноособово або слідчою групою. Підставою для створення слідчої групи є необхідність постійної взаємодії слідчих як одного, так і декількох органів досудового розслідування між собою з метою використання їх можливостей для успішного розслідування кримінальних правопорушень. Крім того, в ст. 571 КПК України передбачена можливість діяльності спільних слідчих груп, які створюються для проведення досудового розслідування обставин кримінальних правопорушень, учинених на території декількох держав, або якщо порушуються інтереси цих держав.

У чинному КПК України передбачена можливість функціонування лише слідчої групи. Проте відповідно до підзаконних нормативно-правових актів під час кримінального провадження можлива діяльність також слідчо-оперативної групи (далі – СОГ). Так, відповідно до п. 1 розділу IV Інструкції з організації взаємодії, для усебічного, повного і неупередженого досудового розслідування у складних та великих за обсягом кримінальних провадженнях, а також щодо тяжких та особливо тяжких злочинів, учинених в умовах неочевидності, кримінальних правопорушень, які набули суспільного резонансу або учинені на території декількох адміністративно-територіальних одиниць України, утворюються СОГ [2].

Системний аналіз норм КПК України, а також підзаконних нормативних актів з питань взаємодії надає можливість дійти висновку про те, що діяльність СОГ не поєднує здійснення процесуальної та оперативно-розшукової функції. Це пов'язано із тим, що чинне законодавство не передбачає можливості проведення оперативно-розшукової діяльності щодо кримінального правопорушення під час досудового розслідування.

Не можна прирівнювати взаємодію у складі слідчої чи слідчо-оперативної групи до таких форм взаємодії, як давання доручень або участь осіб у слідчих (розшукових) діях. Оскільки, по-перше, взаємодія у формі давання доручень або участі у слідчих (розшукових) діях має, як правило, епізодичний характер, тоді як діяльність у складі слідчої чи слідчо-оперативної групи здійснюється постійно під час розслідування певного кримінального правопорушення. По-друге, слідчий, як керівник СОГ, дає доручення безпосередньо оперативним підрозділам, у результаті чого економиться час, краще усвідомлюються зміст завдання та його мета. По-третє, що, можливо, є основним, метою діяльності слідчої або слідчо-оперативної групи є саме здійснення ефективного, швидкого розкриття тяжкого або особливо тяжкого кримінального правопорушення, на розслідування якого направлена згурпована діяльність декількох осіб.

Список використаних джерел:

1. Абламський С.Є., Юхно О.О., Лук'яненко Ю.В. Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень: навч. посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.О. Юхна. Харків: НікаНова, 2017.

2. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17> (дата звернення: 22.08.2019).